

PAVEL POUCHA

A CSEHSZLOVÁK ORIENTALISZTIKA MUNKÁJA, CÉLKITŰZÉSEI ÉS SZERVEZETE*

A csehszlovák orientalisztikáról, munkájáról, célkitűzéseiről és szervezetéről nem szólhatunk anélkül, hogy legalább röviden ne pillantsunk vissza keletkutatásunk történetére.¹

A cseh nép mindig élénken érdeklődött a Kelet iránt. 1392-ben TOMAS ZE ŠTÍTŇEHO, az első cseh filozófus, csehre fordítja Barlám és Jozafát történetét, amely tulajdonképp Buddha életét írja le, és amely — mint az a századeleji kelet-turkesztáni ásatások óta ismeretes — belső-ázsiai hatásokat is mutat. Marco Polo Millionejának pedig az 1400. évi cseh verzió az egyik legrégibb fordítása. Maga a cseh keletkutatás is régi múlttal dicsekedhetik. Egy cseh jezsuita, CAROLUS PŘIKRYL, aki 1748 után az egyik indiai portugál gyarmaton, Goában működött, „Principia linguae Brahmanicae sive grammatica linguae Canarinae quam gentiles Goani et circumiacentes ethnici inter se loquuntur” címmel a maraṭhi nyelv konkāni nyelvjárásáról írt nyelvtant. Ez volt az első, európai nyelven íródott újind grammatika, s ez keltette fel a szlavisztika megalapítójának, JOSEF DOBROWSKÝnak az érdeklődését a szanszkrit iránt, amely nyugaton is épp akkoriban vonta magára a tudósok figyelmét. Megállapíthatjuk tehát, hogy a különféle orientalisztikai stúdiumok közül elsőnek az indológia indult nálunk fejlődésnek.

A múlt század közepén indult meg a szanszkrit eredetiből való fordítás: AUGUST SCHLEICHER, az ismert német nyelvtudós, aki 1850—1857-ig az akkor még egységes prágai egyetemen volt magántanár, és F. ŠOHAJ cseh orientalista a Mahābhāratából Nala és Damayantī epizódját fordította le. Ez a fordítás 1851-ben jelent meg a Časopis Českého Musea (A Cseh Múzeum Folyóirata) XXV. évfolyamában, amelyet FRANTIŠEK PALACKÝ, a cseh történetírás megalapítója szerkesztett. Ebből az időből még két nevet kell megemlítenünk.

* PAVEL POUCHA, — a Csehszlovák Tudományos Akadémia Keleti Intézetének helyettes igazgatója és az intézet indiai osztályának vezetője — 1954. novemberében és decemberében hazánkban tartózkodott. Ezt az előadását 1954. december 14-én tartotta a Magyar Nyelvtudományi Társaság orientalisztikai szakosztályában.

¹ A csehszlovák keletkutatás történetére és célkitűzéseire vonatkozó részletesebb adatok bibliográfiai utalásokkal együtt — 1949-ig bezárólag — az Archiv Orientální XIX (1951) kötetében találhatók.

DR. OTTOKAR FEISTMANTELÉT, aki a calcuttai földtani intézet paleontológusa volt, és 1884-ben kitűnő könyvet tett közzé Indiáról, valamint a hazánkon kívül is jól ismert geológusét és paleontológusét, FERDINAND STOLIČKÁÉT, akit éppúgy Tibet határán, Lehben ragadott el a korai halál, mint korábban a tibeti filológia magyar megalapítóját, KŐRÖSI CSOMA SÁNDORT Darjeelingben.

Az indiai nyelvek, elsősorban a szanszkrit nyelv tanulmányozása a közép-európai hagyományoknak megfelelően nálunk is sokáig az indoeurópai összehasonlító nyelvészethez kapcsolódott. Így foglalkozott saját szűkebb szakmáján kívül a szanszkrittel JAN GEBAUER, az ócseh nyelv kutatásának megindítója és JOSEF ZUBATÝ, az ismert indoeurópai összehasonlító nyelvész, a Cseh Tudományos Akadémia későbbi elnöke. ZUBATÝ nyugalomba vonulása után tanszékét kettéosztották. A IV. Károlyról elnevezett cseh egyetem indoeurópai összehasonlító nyelvészeti professzora ZUBATÝ egyik tanítványa, OLDŘICH HUJER lett, aki elsőnek ismerte fel tudósaink közül a kelet-turkesztáni leletek fontosságát, az indológiai tanszéket viszont a nemrég elhunyt VINCENC LESNÝ akadémikus, a Prágai Keleti Intézet igazgatója kapta.

A csehszlovák indológusok közé számítjuk nemcsak a cseh, hanem azokat a német indológusokat is, akik a még ketté nem osztott IV. Károly egyetemen működtek, mint ALFRED LUDWIG, vagy akik — a második világháború után megszűnt — prágai német egyetemen tanítottak, mint a MORITZ WINTERNITZ, az óind irodalomtörténet világhírű szerzője, és tanítványa, OTTO STEIN, aki az ókori India társadalom-, jog- és államtörténetével, az Arthasásztrával és a Śilpaśásztrával, az építészet és szobrászat indiai tankönyveivel foglalkozott.

Térjünk vissza LESNÝhez, aki szorosán véve az első cseh indológus. ZUBATÝ és WINTERNITZ tanítványa lévén LESNÝ mind szanszkrit, mind prákrit és újind studiumokkal foglalkozott. Kitűnő értekezést írt a Bhāsa drámáiban található prákrit fejlődési fokáról, Bhāsa korának meghatározásáról és a marāṭhī nyelv esetrendszeréről. Ő volt a csehszlovákiai cigány nyelvjárások első hazai kutatója. Kimutatta, hogy a cigányok az indiai *ḍōm* törzsből származnak, és elkészítette a cseh- és morvaországi, valamint szlovákiai cigányok nyelvének szófejtő szótárát, amelyet — egy újonnan összeállított cigány szöveggyűjteménnyel együtt — ki szeretnék adni. Többször írt LESNÝ az óperzsa és az avesztai nyelvről, és egy monográfiát készített Zarathuštra életéről és működéséről. Az újind kérdések közül elsősorban a bengáli irodalom, különösen a modern bengáli irodalom kimagasló költője és filozófusa, Rabīndranāth Thākur (Tagore) foglalkoztatta, akinek számos művét lefordította, és akiről egy cseh és angol nyelven megjelent monográfiát is írt. Sokat foglalkozott LESNÝ a buddhizmussal, különösen a délivel, a Pali-kánonnal. Buddhizmusról szóló két könyve bibliofil ritkaság.

Látható, hogy LESNÝ tudományos tevékenysége a dravida stúdiumokon kívül az indológianak szinte egész területére kiterjedt. Egyetemi oktatói

munkájában szintén arra törekedett, hogy hallgatói megismerkedjenek az újind nyelvekkel is. Így tehát egész tevékenységének szellemében járt el, amikor más csehszlovák orientalistákkal együtt megindította a *Nový Orient* („A modern kelet”) c. havilapot és megalapította a *Škola orientálních jazyků-t*, azaz a [Modern] Keleti Nyelvek Iskoláját. Ez az iskola és a népszerűsítő folyóirat a tudományos jellegű *Archiv Orientální* és annak monográfia-sorozata mellett nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a keleti tudományokat hazánkban nagyrabecsülik és hogy orientalisztikánk rendszeres utánpótlást kap.

Tudományos folyóiratunk, az *Archiv Orientální*, évente átlag 600 oldal terjedelemben, orosz, angol, francia, német, olasz és cseh nyelven közöl cikkeket és ismertetéseket, s jól ismerik mindenütt, ahol orientalisztikát művelnek. Az *Archiv Orientální* jelenleg XXIII. évfolyamánál tart, 1929-ben indult meg, tehát kilenc évvel fiatalabb intézetünknel, amelyet 1920-ban alapítottak, és amely két éve tartozik a Csehszlovák Tudományos Akadémia kötelékébe. A folyóiratot megindulásától kezdve egészen nemrég bekövetkezett haláláig *BEDŘICH HROZNÝ* akadémikus szerkesztette, aki a hettita nyelvet fejtette meg, és aki életének utolsó éveit a protoindiai és a krétai feliratok kutatásának szentelte. Ebben a folyóiratban tették közzé dolgozataik többségét a cseh orientalisták, de emellett egyesek időnként természetesen írtak külföldi — főleg német, osztrák és lengyel — folyóiratokba is.

Újabb indológiánkat az jellemzi, hogy nemcsak a szanszkrittal és az aveszta nyelvvel foglalkozik, hanem — a dravidát is beleértve — a modern indiai nyelvekkel is, sőt érdeklődését a tulajdonképpen indológián túl az indiai kultúra hatókörébe tartozó területekre, a belső-ázsiai, hátsó-indiai és indonéziai stúdiumokra is kiterjesztette.

A IV. Károly egyetem filológiai karán *OLDŘICH FRIŠ*, a kar jelenlegi dékánja lett *LESNÝ* utódja. *FRIŠ*, mint azt bizonyára tudják, nemrég egy szanszkrit szöveggyűjteményt adott ki, amelyhez egy szanszkrit-cseh szótárt és cseh nyelven írt szanszkrit nyelvtant is fog csatolni. Habilitációs értekezése az *Amarúsataka* recenzióiról szólt. Az utóbbi időben *Aveszta-tanulmányokkal* foglalkozik.

FRIŠ generációjához tartozom én is. *HUJER* és *LESNÝ* tanítványa vagyok. Részben indológiával, részben belső-ázsiai, elsősorban „tokhár” filológiával foglalkozom. Indológia terén a *Mahābhārata* koráról, a védikus népetimológiáról és a *Niruktáról*, a védikus és szanszkrit hangsúlyról írtam. Egy nagyobb dolgozatom „*Schichtung des Rigveda*” címen jelent meg. Ebben megkíséréltem az egyes himnuszok, himnusz-körök és könyvek viszonylagos időrendjét meghatározni, s olyan eredményekre jutottam, amelyeket általában elfogadnak. Megemlíthető egy egyetlen kéziratból ismert szanszkrit asztronómiai-asztrológiai munkának még csak részben megjelent publikációja is. Tokhár-tárgyú dolgozataim német és csehszlovák folyóiratokban jelentek meg, s ez irányú kutatásaim eredményeit három kötetes „*Institutiones linguae*

Tocharicae"-ban kívánom közzétenni. E munka első része, a „Thesaurus linguae Tocharicae” már ki van szedve, s remélhetőleg 1955 tavaszán megjelenik. A munka második kötetének, a „Chrestomathia Tocharica comparativa”-nak kézírata is már két éve nyomdakész. A harmadik kötetnek, egy tokhár nyelvtannak elkészítését 1956-ra tervezem. Tokhár studiumaim vezettek a belső-ázsiai nyelvek és kultúrák vizsgálatához, közelebbről a tibetihez és a mongolhoz. Írtam a tibeti versről és a Bar-do thos-sgrolról, a tibeti „halottak könyvé”-ről. „Die Geheime Geschichte der Mongolen als Geschichtsquelle und Literaturdenkmal” c. munkám remélhetőleg a jövő évbe jelenik meg a Csehszlovák Tudományos Akadémia kiadójánál. Több indiai, newāri, tibeti és modern mongol munkát fordítottam csehre, köztük Čojbalsan marsall könyvét a mongol népi forradalom történetéről.

A csehszlovák indológusok idősebb generációjához tartozik OTOKAR PERTOLD, az összehasonlító vallástörténet professzora is, aki igen járatos a hindiben, a szingalézben és a tamilban.

A fiatalabb indológusok nagy része a Keleti Intézet Indiai Osztályának munkatársa. Az osztálynak én vagyok a vezetője, s egyben elnöke vagyok a Cigány Bizottságnak is, amelynek az a feladata, hogy megszervezze Csehszlovákia mai cigány nyelvjárásainak a kutatását. Az osztály titkára KAMIL ZVELEBIL, a dravida nyelveknek, elsősorban a tamilnak a kutatója. Az osztály munkatársai közé tartozik VILÉM GAMPERT, aki a régi indiai jog engesztelő ceremóniáiról írt könyvet, és M. OPLT, az indonéz és a maláj nyelv specialistája. Az osztály külső munkatársai az egyetem filológiai karán dolgozó indológusok. Közülük VINCENC POŘIZKA a hindivel és az urduval foglalkozik, DUŠAN ZBAVITEL pedig a bengáli iránt érdeklődik s egy bengáliból készült fordítását magyarra is tovább fordították.

Az elmondottakból — legrégebb keleti stúdiumunknak, az indológiának példáján — láthattuk, hogy a csehszlovák orientalisztika teljes egészében a Csehszlovák Tudományos Akadémia Keleti Intézetében és az intézet körül szerveződött; az intézet valóban központja keletkutatásunknak. Az indológiáról mondottakból kitűnik az is, hogy a tanulmányozott keleti társadalmaknak nemcsak régi nyelvvel, régi kultúrájával és régi történetével foglalkozunk, hanem a modern keleti nyelvekkel, kultúrával és történelemmel is. A mai kelet problémáival foglalkozva az a célunk, hogy a csehszlovák népet megismertessük mind a már felszabadult, mind a még mindig gyarmati vagy félgyarmati sorban lévő keleti népek életével. Orientalisztikánk tehát olyan tényező, amelyik népünket az ázsiai népi demokratikus államoknak és a gyarmati népek nemzeti felszabadító mozgalmainak mélyebb ismeretére neveli. Érthető tehát, hogy a különböző orientalisztikai tudományágak közül ma a sinológia áll nálunk az első helyen.

Sinológiánk megalapítójának RUDOLF DVOŘÁK professzort (1860—1920) tekintjük, aki elsősorban vallástörténész — hebraista és iszlám-kutató — volt,

de sokat foglalkozott a klasszikus kínaival, kínai vallástörténettel és régi kínai filozófiával. Egy nagy munkát írt Kína vallásáról (1894). Lefordította Lao-ce Tao-tö-csingjét, Konfucius Lun-jüjét és a Si-csing számos dalát. DVORÁK halála után sinológia művelése hosszú időre megszakadt és csak a második világháború kitörését megelőző időben éledt újra. Ekkor jelent meg JAROSLAV PRŮŠEKnek, aki jelenleg a Csehszlovák Tudományos Akadémia levelező tagja és a Keleti Intézet igazgatója, „Nővérem Kína” c. könyve, amelytől az új csehszlovák sinológia megindulását számíthatjuk.

PRŮŠEK — minthogy akkoriban Prágában nem volt sinológus — Stockholmban BERNHARD KARLGRENNél és Lipszében ERICH HAENISCHNél tanult, majd Kínában és Japánban mélyítette el ismereteit. Eredetileg a történelem foglalkoztatta, keleti tartózkodása idején azonban érdeklődése a középkori népi irodalom felé fordult, mivel ezekben a kínai nép életének szavahihető emlékeire és gazdag kútfőjére bukkant. PRŮŠEK mindig jól volt tájékozódva a modern kínai irodalom kérdéseiről és a kínai tudósok nyelvújító törekvéseiről is. Ő fordította elsőnek Lu-Hszün regényét cseh nyelvre.

Csehszlovákia felszabadítása után, 1945-ben a IV. Károly egyetlen sinológiai tanszéket állítottak fel, s PRŮŠEKet nevezték ki annak tanárává. PRŮŠEK 1947-ben „Kínai kultúra és irodalom”, 1949-ben pedig „A kínai nép harca szabadságáért” címen adott ki egy-egy könyvet. Nemrég „A felszabadított Kína irodalma és annak népi hagyománya” című kötete jelent meg, amely elmélyedő és széleskörű vizsgálat alapján az 1942—1950. közötti kínai irodalmat mutatja be, és amely magyarul is meg fog jelenni. Emellett PRŮŠEK egy kínai történeti könyvön is dolgozik. Ezzel kapcsolatban tette közzé az Archiv Orientálníban ismert bírálatát WOLFRAM EBERHARD kultúrkörelméletéről.

A középkori kínai népies regényekkel, a középkori Kína társadalmi rendszerének ezekkel a fontos forrásaival PRŮŠEKEN kívül még AUGUSTIN PALÁT is foglalkozik, aki a Sui-hu-csuan (Vízparti történet) c. ismert regényről írt elemzést.

Prágában azelőtt nagyon kevés volt a kínai könyv. A felszabadulás után azonban a helyzet teljesen megváltozott. A Kínában járt csehszlovák és a Csehszlovákiában járt kínai küldöttségek jelentős számú kínai könyvet hoztak magukkal. Annak a csehszlovák kulturális küldöttségnek pedig, amely 1950-ben PRŮŠEK vezetésével Kínában járt, éppen kínai könyveknek, elsősorban a sinológiai kutatások szempontjából alapvető gyűjteményes munkáknak beszerzése volt a főfeladata. A küldöttség eleget is tett feladatának, s nemcsak az Oktatásügyi Minisztérium külön hiteléből vásárolt könyvekkel tért haza, hanem értékes könyvajándékot is hozott a kínai Kulturális Minisztériumtól. Így intézetünk könyvtárának kínai gyűjteménye, amely a „modern kínai irodalom atyjának”, Lu Hszünnnek a nevét a viseli, ma már mintegy 60 000 kötettel rendelkezik. Ez lehetővé teszi az elmélyült kutató munkát a

sinológia minden ágában, a legrégebb időktől napjainkig. A gyűjtemény ma Közép-Európa legértékesebb és legnagyobb sinológiai könyvtára.

Az új sinológiai könyvtár lehetővé tette, hogy sinológiánk — a közvélemény érdeklődésének megfelelően — a mai kínai irodalmat, a mai Kína harcainak és reménységeinek tükrét állítsa kutatásai középpontjába. Hogy jól megértsük a mai kínai irodalmat, a munkát Lu Hszün műveinek interpretációján kellett elkezdni. Ezt a feladatot BERTA KREBSOVÁ asszony vállalta, aki „Lu Sün” c. francia könyvében — az író alkotásait elemezve, a kínai kritikusok munkáit felhasználva és MAO CE-TUNG irodalomról és művészetéről vallott elveit alkalmazva — azt igyekszik meghatározni, hogy miben áll Lu Hszün életművének nagysága, és hogy mi a jelentősége a kínai irodalom és a kínai forradalom szempontjából. A könyv Lu Hszün néhány munkájának fordítását is tartalmazza.

Sinológiánk egyik legnagyobb feladata, amelyet kollektív munkálatban oldanak meg, a kínai irodalom 1917—1937 közötti történetének kidolgozása. PRŮŠEK ugyanis, mint láttuk, legújabb könyvében csak az 1942—1950. közötti korszakot tárgyalta, az 1917—1937. közötti korszakról azonban csak néhány monográfia jelent meg (PRŮŠEK tanulmányai Kuo Mo-zso történeti novelláiról, Ting Ling író nő Szang kan-ho san c. regényéről stb.).

A modern kínai irodalomról szóló számos különféle tanulmány mellett, amelyeket PRŮŠEK tanítványai készítettek, nagy számban jelentek meg a legújabb kínai irodalom termékeinek, Csao Su-li, Csou Li-po, Wang Hszicsien, Emi Siao, Cso Ming, Hszü Kuang-jao, Jüan Ting és mások műveinek kínai eredetiből készült cseh fordításai. Az a tervünk, hogy a jövőben a kínai irodalom kezdeteitől kezdve adunk fordításokat, s néhány ilyen fordítás már meg is jelent. PRŮŠEK középkori regényeket fordított le és sajtó alatt van P'u Szung-ling válogatott elbeszéléseinek terjedelmes kötete ugyancsak az ő fordításában. A modern kínai költőket részben szintén PRŮŠEK tolmácsolta a nemrég elhunyt BOHUMIL MATHESIUS professzor közreműködésével, továbbá ŠTOVÍČKOVÁ, a jelenlegi pekingi cseh lektor, aki egy modern kínai versantológiát állított össze és fordított.

Néhány fiatal sinológusunk a kínai filozófia történetével foglalkozik, s itt is olyan úton járnak, amelyet PRŮŠEK nyitott meg. Buzgón tanulmányozzák nálunk a keleti képzőművészetet is, elsősorban a kínai művészetet, amelyről LUBOR HÁJEK jelentetett meg egy könyvet. A kínai fametszetekkel ZDENĚK HRDLIČKA és VĚNA HRDLIČKOVÁ foglalkozott.

Az irodalom és kultúrtörténet művelői mellett sinológusaink között nyelvészek is vannak. OLDŘICH ŠVARNÝ kínai fonetikával, nevezetesen a kínai szó- és mondathangsúly kérdéseivel, JARMILA KALOUSKOVÁ asszony a kínai nyelvtan elméletével foglalkozik. JOSEF BARTŮŠEK, AUGUSTIN PALÁT, OLDŘICH ŠVARNÝ, JARMILA KALOUSKOVÁ és a kínai születésű CSING-JÜ ROTTEROVÁ asszony, valamennyien intézetünk munkatársai, a kínai köznyelv tankönyvén

dolgoznak, amely két kötetből és egy hanglemez-sorozatból fog állni, és 1955 végén ill. 1956-ban fog megjelenni.

Sinológiaiunk tehát második világháború előtti helyzetéből, vagyis a nemlétből, a felszabadulás után PRŮŠEK professzor vezetése alatt keletkutatásunk legfontosabb ágává alakult át. Ma már nagy számban vannak sinológusaink. Legtöbbjük a Keleti Intézetben, annak távol-keleti osztályán dolgozik, amelyet BERTA KREBSOVÁ vezet.

A Távol-Kelet többi nemzetének nyelvével és kultúrájával is foglalkozunk. A japán stúdiumok nem a Keleti Intézetben, hanem az egyetem filológiai karán folynak, képviselőjük VLASTA HILSKÁ, aki egy japán nyelvkönyvet írt cseh nyelven, amelynek második javított kiadása nemrég jelent meg akadémiánk kiadójánál. Számos munkát fordított csehre a modern japán irodalom termékeiből, előző évben pedig egy terjedelmes munkát adott ki Japán társadalom- és kultúrtörténetéről. HILSKÁN kívül a filológiai karon néhány kezdő japánológus is dolgozik.

A koreai stúdiumokat ALOIS PULTR képviseli. Egy nagyon jó koreai nyelvkönyvet és egy meglehetősen terjedelmes cseh-koreai szótárt adott ki, továbbá több fordítást közölt modern koreai írók műveiből. A vietnámmal már említett sinológusunk, JOSEF BARTŮŠEK foglalkozik, aki egy modern vietnámi nyelvtant és szótárt állított össze. Nemrég egy egyetemet végzett birmai ifjú lépett intézetünk kötelékébe. Birma történetét kutatja és szándékában áll a mai birma nyelv tankönyvét is megírni.

Intézetünk harmadik osztálya az iráni, arab, örmény, kaukázusi és oszmán-török filológiának és történelemnek, valamint az iszlámnak kutatóit egyesíti. Az osztály keretében folyik a csehszlovák történelem török háborúkkal kapcsolatos kérdéseinek vizsgálata is. Mivel csak egy afrikanistánk van, s így önálló afrikai osztályt ma még nem tudunk felállítani, — az afrikai és közelkeleti országok történelmi és kulturális kapcsolatainál fogva — a harmadik osztály szakterülete az afrikai filológiára, pontosabban a bantu nyelvészetre is kiterjed.

Az osztály kollektív munkálata egy perzsa irodalomtörténet összeállítása. Ennek legjelentősebb részeit, az újperzsa irodalom történetét és az első tádzsik irodalomtörténetet, JAN RYPKA akadémikus dolgozza ki. Az óiráni és középperzsa írásbeliség áttekintését OTOKÁR KLÍMA, a XX. századi újperzsa irodalomét pedig VĚRA KUBIČKOVÁ készíti el. JIŘÍ CEJPEK az iráni népköltészetéről szóló résznek, IVAN HRBEK pedig egy történelmi függeléknek lesz a szerzője. Ez az irodalomtörténet cseh nyelven kívül németül is meg fog jelenni a leideni Brill-cég által kiadott „Handbuch der Orientalistik” egyik köteteként.

RYPKA akadémikus iranista és turkológus. Régebbi munkái közül Bāqī ghazeljeiről írt tanulmányát és Nizāmi Heft-Paikerjének mintaszerű kritikai kiadását kell kiemelnünk. Újabbán ismét Nizāmi-kutatásokat végez, s eredményeit „Nizāmiana” címen kívánja közzétenni. Számos kitűnő fordí-

tást is készített újperzsából (Nizāmi Heft-Paikerja, antológia Nizāmi lírai költeményeiből, Lailā va Majnūn).

OTOKAR KLÍMA a mazdakiták perzsiai szociális mozgalmainak történetét dolgozza fel az összes ismeretes forrás figyelembevételével. VĚRA KUBIČKOVÁ a modern perzsa irodalommal foglalkozik és több fordítást tett már közzé, így többek között egy antológiát Sa'ādī tankölteményeiből. Sajtó alatt van egy tanulmánya Qa'aniról, a XX. század kimagasló perzsa költőjéről. JIŘÍ BEČKA gyakorlati célú újperzsa tanulmányokat folytat, s a Prágában élő perzsa íróval, MANSŪR ŠAKIVAL egy újperzsa nyelvkönyvet ír. ŠAKĪ munkatársa RYPKA akadémikusnak is egy újperzsa frazeológiai szótár összeállításában.

Az iranisztika körébe vág FELIX TAUER prágai arabista professzor néhány újabb munkája, így a „Zafarnāme-ji Hāfiz-i Abrū”-nak, az iráni mongol uralkodók krónikájának szövegkritikai kiadása, amelynek rövidesen második része fog megjelenni. Jelenleg az Aya Sofia templom építéséről szóló legenda perzsa változatát dolgozza fel. Legismertebb munkája az Ezeregy Éjszaka teljes egyiptomi verziójának nyolckötetes mintaszerű cseh fordítása.

Egyetlen Prágán kívül élő orientalistánk JÁN BAKOŠ akadémikus, a bratislavai egyetem professzora, az ismert Avicenna-kutató. „La psychologie d'Avicenna d'après son ouvrage aš-Šifā” c. kétkötetes munkája — annotált fordítás és kommentárok — 1956-ban fog megjelenni. Avicenna két másik munkájáról tavaly, a nagy keleti gondolkodó jubileuma alkalmából jelent meg nálunk fordítás. JIŘINA ŠTĚPKOVÁ a Risāla fi'l-hudūdöt fordította le, míg KAREL PETRÁČEK és a már említett VĚRA KUBIČKOVÁ Avicenna válogatott munkáit tette közzé cseh nyelven. KAREL PETRÁČEK jelenleg azokat a prágai arab kéziratokat dolgozza fel, amelyek Egyiptom és Etiópia 18. századi történetére vonatkoznak.

A sémi nyelvtudományt a IV. Károly egyetemen RUDOLF RŮZICKA professzor adja elő, aki az Archiv Orientálníban a sémi *šain* kérdéséről írt több cikket. Duraid ben as-Sima iszlámelőtti arab költőről írt kétkötetes monográfiája sajnos csak cseh nyelven jelent meg, s így az orientalisták kevésbé ismerik. Ezzel szemben ALOIS MUSIL arabisztikai munkássága remélhetőleg elég ismert ahhoz, hogy beszélnem kellene róla.

A Keleti Intézet munkatársai között jelenleg csak egyetlen arabista van, IVAN HRBEK, aki az arab források szlávokra vonatkozó tudósításait dolgozza fel és nemrég egy arab tudósítást fedezett föl a török hódoltság kora előtti magyarországi muzulmánokról.

Arabból is több népszerű fordítás készült. A már említett teljes Ezeregy Éjszakán és Avicenna művein kívül egy arab népköltészeti antológia, valamint VĚRA KUBIČKOVÁ fordításában arab bölcsődalok és gyermekmondókák jelentek meg cseh nyelven.

Az örmény és kaukázusi filológiát JOSEF JEDLIČKA — több örmény és gruz írónak. köztük Rusztavelinek cseh tolmácsolója — műveli.

CYRIL HORÁČEK professzor a török háborúk szempontjából vizsgálja Csehszlovákia 16–17. századi gazdasági viszonyait. A filológiai karon két fiatal turkológus dolgozik. HELENA TURKOVÁ Edlija Čelebīvel foglalkozik, a magyarul is jól beszélő JOSEF BLAŠKOVIČ pedig oszmán-török diplomatikai kutatásokat végez, valamint a bratislavai egyetemi könyvtár mohamedán kéziratának a katalógusát állítja össze.

Az afrikaisztika művelője KAREL RŮŽIČKA. A bantu nyelveket, első-sorban a szuahélit tanulmányozza.

A Keleti Intézet negyedik osztályán az ókori Közel-Kelet kutatása folyik. Ez az osztály tehát azokat a kutatókat egyesíti, akik intézetünk nemrég elhunyt elnökének, BEDŘICH HROZNÝ akadémikusnak tudományos munkásságát folytatják.

VÁCLAV ČIHAŘ egy tüzetes hettita mondattanon dolgozik, s jól tájékozott a szubsztrátum-kérdésekben is. LUBOR MATOUŠ professzor főleg sumér tanulmányokat folytat. STANISLAV SEGERTet — aki OTTOKAR KLÍMÁVAL egy héber és arameus nyelvtant állított össze — jelenleg a Holt-tenger mellett nemrég felfedezett kéziratok és a héber verstan kérdései foglalkoztatják. JOSEF KLÍMA az ókori Közel-Kelet gazdasági és társadalmi problémáit, valamint Hamurabbi törvénykönyvének jogi kérdéseit vizsgálja, ez utóbbiról fordítást is tett közzé. LADISLAV ČERNÝ a *jóm jahwéról* írt tanulmányt, s most ugarit tanulmányokat folytat. LADISLAV ZGUSTA a déloroszországi szkíta és szármata nevekről értekezett.

Az egiptológianak csak a IV. Károly egyetemen van művelője. Ott tanít FRANTIŠEK LEXA akadémikus, az első demotikus nyelvtannak, egy hét-kötetes francia nyelvű műnek szerzője. Egyiptomi irodalomról, vallásról és mágiáról írott, széles körökben ismert művei után közvéleményünk most kétkötetes egyiptomi társadalomtörténetének megjelenését várja nagy érdeklődéssel. Másik egiptológusunk ZBYNĚK ŽÁBA az egyiptomi csillagászatnak kutatója.

Miután ismertettem orientalistáink tevékenységét, röviden szólni kívánok még tudományunk jelenlegi szervezetéről is. Mint az elmondottakból is látható, keletkutatásunk egyetlen fő szerve a Csehszlovák Tudományos Akadémia Keleti Intézete, amelynek JAROSLAV PRŮŠEK állami díjjal kétszeresen kitüntetett akadémiai levelező tag az igazgatója. Az intézet négy tudományos osztályból, úm. I. távol-keleti, II. indiai, III. iranisztikai, iszlám-kutató és afrikaisztikai, IV. ókori közel-keleti osztályból áll. Ezeken kívül még az általános orientalisztikai és a Lu Hszünről elnevezett kínai könyvtár, a bibliográfiai osztály, amelyik a kiadványcserét is intézi, valamint az adminisztrációs és gazdasági osztály tartozik az intézet kötelékébe. Az intézetben jelenleg ötvenen dolgoznak, többségük tudományos dolgozó, hiszen a könyvtári és bibliográfiai munkatársak is orientalisták. A tudományos dolgozók tervek alapján végzik munkájukat, és dolgozataikat

osztály-, ill. szakmai üléseken megvitatják, hogy ily módon tökéletesebb eredményre jussanak.

A IV. Károly egyetem filológiai karán két orientalisztikai tanszék működik, egy távol-keleti és egy közel- és közép-keleti filológiai és történeti tanszék. Az egyetemen dolgozó orientalisták a Keleti Intézet megfelelő osztályának külső munkatársai.

A Keleti Nyelvek Iskolája azokból a keleti nyelvtanfolyamokból nőtt ki, amelyeket az Intézet a háború előtt és a német megszállás éveiben rendezett. A felszabadulás után az iskola a Keleti Intézet egyik osztályaként működött. Az intézetnek a Csehszlovák Tudományos Akadémia szervezetébe történt beillesztése után azonban az iskola az Állami Idegennyelvi Főiskola kötelékébe került, s ma annak egyik osztályát alkotja. Az iskolában a Keleti Intézet és az egyetem orientalistáinak közreműködésével a következő modern keleti nyelveket tanítják: afgán, arab, birmai, bengáli, kínai, hindi és urdu, indonéz és maláj, japán, koreai, mongol, örmény, perzsa, szuahéli, tamul, tibeti, török (oszmán-török), üzbég és vietnámi. Az indiai nyelveket tanulók mellékszakként szanszkrittal is foglalkoznak.

A csehszlovák orientalisztika is azt a magasztos célt szolgálja, amely Akadémiánk jelmondatában áll: Lid védě, věda lidu! (A nép a tudományért, a tudomány a népért!) Tudományunk nem öncélú, a népet, a nép kulturális felemelkedését szolgáljuk, s orientalisztikánk ennek többször tanújelét is adta mind a kutatómunkában, mind népszerű könyvekkel, előadásokkal, fordításokkal és oktató munkával. A múltban orientalisztikánknak kevés művelője és — néhány kimagasló eredménytől eltekintve — csak szerény eredményei voltak. Csak az 1945., főleg az 1948. évi társadalmi és politikai átalakulás, a tudomány bőkezű állami támogatása, intézetünknek a Csehszlovák Tudományos Akadémia szervezetébe történt beillesztése, politikai és kulturális életünk vezetőinek, elsősorban ZDENĚK NEJEDLÝ akadémiai elnöknek és miniszternek, továbbá VÁCLAV KOPECKÝ miniszternek orientalisztikánkkal szemben többször is megnyilvánuló érdeklődése tették lehetővé, hogy keletkutatásunk eleget tegyen feladatainak.

Orientalisztikánk tudományos és kulturális nevelő céljainak megvalósítása, valamint a kulturális kapcsolatoknak a békepolitika szempontjából olyan jelentős előmozdítása megkívánja, hogy együttműködjünk valamennyi jószándékú orientalistával, elsősorban természetesen a Szovjetunió és a többi népi demokratikus ország keletkutatóival. Éppen ezért nagyon boldogok vagyunk, ha Prágában láthatjuk a többi népi demokratikus országban dolgozó szaktársakat. Az első alkalom arra, hogy a magyar orientalistákkal személyesen is megismerkedhettünk, 1949. évi prágai és dobříši orientalisztikai kongresszusunk volt, amelyen NÉMETH GYULA és LIGETI LAJOS akadémikus, FEKETE LAJOS akadémiai levelező tag, valamint TELEGDÍ ZSIGMOND és CZEGLÉDY KÁROLY kartársunk is részt vett. Idén MORAVCSIK GYULA akadémikus, majd

LIGETI LAJOS akadémikus és FEKETE LAJOS akadémiai levelező tag jártak Prágában, most pedig nekem jutott az a megtiszteltetés, hogy Budapesten kibővítsen ismereteimet a belső-ázsiai filológia és történelem kérdéseiben, amelyek jelenleg elsősorban foglalkoztatnak, és amelyek oly szorosan összefüggenek a magyar föld és a magyarság őstörténetének problémáival. Célunk, hogy a magyar és a csehszlovák orientalisták együttműködését a jövőben méginkább elmélyítsük.

